

Egemenlik Kavramı ve Ulusal Egemenlik

“En üstün güç” manasına gelen egemenlik, 16. yüzyılda feodal düzenin çöküşü ve merkezileşmeye doğru gidiş evresinde feodaliteden kral devlete geçişte ortaçağın sonları ve yeniçağın başları arasında ortaya çıkmıştır. Egemenlik kavramı, bu gelişmelere paralel olarak milletin şekillenmesinde “en üstün iktidara karşılık gelecek şekilde merkezi bir rol üstlenmiştir. Modern devletin, müteakip dönemlerde bir doktrin haline gelen bu kavramın özellikleri etrafında teşekkül ettiği görülmektedir. Egemenliğe atfedilen sınırsızlık, mutlaklık, teklik, bölünemezlik ve devredilmezlik gibi özellikler, feodal düzenin ve feodal beyler ile bu yapının en güçlü parçası haline gelmiş olan Kilise’nin sürdürdüğü parçalanmış iktidar yapısına son verilerek, “yetki temerküzü” yoluyla merkezî devletlerin kurulmasında kralların aradığı meşruluk temelini onlara vermiştir. Aynı zamanda mutlak monarşiye de yol açarak onun meşruluk temellerini atan klasik egemenlik anlayışının, “Kral Devlet’te, devlet içinde otoritenin Kralın kişiliğinde yoğunlaşmasını sağladığı görülmüştür. Bu dönemde Avrupa’da, Fransa Krallığı başta olmak üzere monarşiler, Feodalite, Papalık ve Roma-Cermen İmparatorluğu arasındaki yoğun bir üstünlük mücadelesi vardı. Bu mücadeleler neticesinde Fransa Kralları galip çıkmışlar ve bir yandan içeride feodal güçlere karşı üstünlüklerini kabul ettirmişler, diğer yandan da dışa karşı Papalık ve İmparatorluk karşısında bağımsızlıklarını sağlamışlardır. Bu yoğun mücadeleler esnasında, Fransa Kralları, egemenlik kavramını, ülke içerisinde kendi iktidarlarına rakip olabilecek bir iktidar tanımadıklarını ve ülke dışında da kendilerinden üstün olabilecek bir güç kabul etmediklerini ifade eden bir hukukî kavram olarak kullanmışlardır.

a. Teokratik Egemenlik Gelişmiş ve sistemleştirilmiş teokratik doktrinler Orta Çağ’ın sonları ve Yeni Çağ’ın başlarında Katolik Kilisesinin önemli bir rol oynamasıyla ortaya çıkmıştır. Batı’da kamusal yetkilerin bir merkezde toplanmaya (yetki temerküzü) başladığı bu çağlarda mutlak monarşilerin kurulmasıyla birlikte Kralların hükümlerlik haklarını meşru bir temele dayandırma zorunluluğu kendini gösterir.

b. Demokratik Ya da Beşeri Egemenlik Teorisi:

Teokratik egemenlik teorileri, her ne kadar 18. yüzyılın sonlarına kadar etkinliklerini korumuşlar ise de, bu yüzyılda ortaya çıkan yeni fikir akımları, iktidarın meşruiyet kaynağını yeryüzünde ve toplumda aramak gerektiği düşüncesini işlemeye başlamışlardır. Tabii hukuk okulu ve özellikle Rousseau tarafından geliştirilen bu fikirler, 1789 Fransız İhtilalini büyük ölçüde etkilemiştir. Millî egemenlik doktrini ihtilal ideolojisinin temel taşlarından biri olarak benimsenmiş ve bir anayasa ilkesi olarak Fransız pozitif hukukuna ve zamanla da Türkiye dahil birçok ülke anayasalarına yerleşmiştir.

c. Halk Egemenliği Teorisi:

Halk egemenliği teorisinin doğuşu için gerekli olan husus, halkın, aynı zamanda hem iktidarın ilkesine, hem de onun kullanımına sahip olduğu fikridir. Bu fikir, Rousseau’nun “Toplum Sözleşmesi” teorisi ile mümkün olmuştu. Bu sebeple halk egemenliği teorisi, kaynağını Jean-Jacques Rousseau’nun “Sosyal Sözleşme (Toplum Sözleşmesi, Contrat Social)” isimli eserinde bulur. Esasen, kökeni (menşei) itibariyle ifade edilirken, demos (halk) ve kratos (iktidar) kelimelerinin bileşimi olan demokrasi, “halk iktidarı”, “halkın kendi kendini yönetmesi”, “halkın halk için yönetimi”, bir diğer ifadeyle “halka ait egemenliğin, halk tarafından ve halk için kullanılması” anlamına gelir.

d. Halk Egemenliği ya da Millî Egemenlik İlkeleri İle Çelişen Hükümler: Yukarıda sözü edilen iki egemenlik türü arasındaki farklılıkların büyük ölçüde teorik düzeyde kaldıkları gibi, bunların teorik bütünlüklerini muhafaza ettiklerini söyleyebilmek de mümkün değildir. Bazı ülkelerde halk egemenliği benimsendiği halde bu ilke ile çelişen, ya da millî egemenlik ilkesi benimsendiği halde bu ilke ile çelişen çeşitli hükümlerin yer aldığı görülmektedir. Günümüzde, “hak seçim”-“görev seçim” ayrımına ilişkin halk egemenliği-millî egemenlik anlayışları arasında mevcut olan teorik tartışmalardan bağımsız olarak, değişik ülkelerde farklı uygulamaların ortaya çıktığı görülmektedir.

Oligarşik, monarşik, teokratik devlet yapıları tarihin farklı dönemlerinde uygulanmış ve sonuçları üzerinde de ciddi tartışmalar yapılmıştır. Türk devlet yapısı incelendiğinde kendine has bir devlet yapısının olduğunu görürüz. Tarihin en eski devirlerinden günümüze kadar geçen sürede Türk devlet anlayışının siyasal yapıda bir şekilde etkili olduğunu ifade etmek gerekir. Özellikle Avrupa’da 18. yüzyıldan itibaren gelişen halkın devlet yönetimine katılımı anlayışı kısa zamanda dünyanın değişik yerlerinde etkisini göstermiştir.

Osmanlı Devleti Nizam-ı Cedit ve Tanzimat Fermanı ile bu yeni gelişmenin takipçisi olduğunu göstermiştir. Islahat Fermanı ve daha sonraki siyasal gelişmeleri de bu minval üzere değerlendirmek gerekir. 1877 yılında sonra Meclis-i Mebusan’ın açılması ve 1908’deki yeni siyasal dönem ülkemizdeki halkın yönetime katılım çalışmalarının bir yansımasıdır. İttihat ve Terakki ile başlayan çok partili hayat Cumhuriyet dönemi ile devam etmiştir.

Ülkemizde 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM açılmış ve bundan önce de Millet’in hâkimiyeti hakkında gazeteler ve kongreler yapılmıştır. Cumhuriyet’in ilanı ile ülkemizde egemenliğin halka dayandığı demokratik bir siyasal yapı uygulamaya konulmuştur.

Cumhuriyet döneminde halka doğru anlayışı esasen yeni rejimin somut bir şekilde yansımasıdır. Cumhuriyet’in 100. yılında geldiğimiz günlerde demokratik toplumsal yapımız ve demokrasimiz için yapılması gereken birçok yenilik bulunmaktadır.

Halkın kendi iradesiyle yönetime katılımı ve hukuk nazarında her türlü hakka sahip olması demokratik yaşamın bir gereğidir. Özellikle eğitim kurumlarının yapacağı faaliyetler demokratik yapı ve halkın egemenliği için çok kıymetlidir.